

I. Ľudová slovesnosť - malé formy ľudovej slovesnosti

Príslovie	Výrok, ktorý zovšeobecňuje nejakú životnú skúsenosť a múdrosť. Jeho zmyslom je morálne ponaučenie, výstraha či pokarhanie.	<i>Ak chceš spať sladko, večeraj ľahko. Aká matka, taká Katka. Čo v srdci vrie, v ústach kypí. Kto prútik neohýba, strom ťažko ohne.</i>
Porekadlo	Ustálený výrok, ktorý má charakter uzatvorenej vety. Svojím obsahom s viaže ku konkrétnemu prípadu, situácii, ktorú konštatuje a väčšinou vtipne hodnotí. Jeho obsahom nie je zovšeobecnená ľudová múdrosť. Neobsahuje ponaučenie.	<i>Tichá voda brehy myje. V noci každá krava čierna. Keď netečie, aspoň kvapká. O tom už aj vrabce na streche čvirikajú. Akoby hrach na stenu hádzal.</i>
Pranostika	Je predpoveď budúcich vecí, najmä počasia. Vznikla na základe dlhodobého pozorovania prírody a javov v nej, ktoré ľudia postupne zovšeobecnil. Zachováva sa v nich prirodzený rytmus reči, často sa dve časti jednej vety rýmujú.	<i>Ak je v januári jasno, bude veľa ovocia. Ak je február mierny, je jarný čas potom biedny. Apríl zimný, daždivý, úroda nás navštívi. Medardova kvapka 40 dní kvapká. Ak na Vavrinca prší, bude veľa myší. Svätá Barbora ťahá sane do dvora.</i>
Hádanka	Skryto (v inotaji) pomenúva predmety alebo javy na základe ich vonkajších znakov, vnútornej podobnosti alebo inej súvislosti. Tieto pomenovania sú vždy spojené s otázkou, na ktorú treba odpovedať.	<i>Sedí pani na kláte v tmavom, čiernom kabáte. (noc) Hoc má dlhú bradu, nevie ti dať radu. (koza) Koho bijú po hlave, aby rovno šiel? (klinec)</i>
Anekdota	Je krátky a vtipný príbeh o skutočnej alebo vymyslenej udalosti, má neočakávaný záver s humorným vyznením – vtipnú pointu.	<i>Vo vode sa síce nachádza kyslík a vodík, ale ešte som ich tam nevidel. Pýta sa otec pred zoo Paľka: „A načo by ti bola doma opička?“ „Kvôli pokusu. Chcem sledovať, ako sa mení na človeka.“</i>

II. POÉZIA

1. Báseň – veršované dielo

autor	názov
<i>Samo Chalupka</i>	<i>Turčín Poničan</i>
<i>Milan Rúfus</i>	<i>Popoluškine šaty</i>
<i>Ján Smrek</i>	<i>Oči</i>

Verš – 1 riadok v básni

Rým – zvuková zhoda slabík na konci veršov (združený aabb, striedavý abab, obkročný abba)

Strofa – skupina veršov oddelená od inej skupiny medzerou

Refrén – opakovaná časť básne alebo piesne

Metafora - umelecký básnický prostriedok – obrazné pomenovanie, ktoré vzniká prenášaním vlastností na základe vonkajšej podobnosti, napr.: *čas letí, vyliat' žiaľ, vziať nohy na plecá...*

Personifikácia- zosobnenie – prenášanie ľudských vlastností na neživé predmety a zvieratá

Epiteton- básnický prívlastok- je obrazné pomenovanie, obsahuje aj citový význam

Prírovnanie –

Vonkajšiu kompozíciu básne tvorí nadpis, strofy, verše.

- 2. Pieseň – detská populárna pieseň** – je básnický útvar určený na spievanie. Má veselé, hravé texty, aj s poučným významom. Vzniká zhudobnením básne, na jej tvorbe sa podieľa textár – autor básne a hudobný skladateľ.

Populárna pieseň – je určená širokým vrstvám ľudí. V texte vyjadruje pocity generácie a doby, v ktorej vznikla. Hudba zväčša podlieha módnému vkusu.

Evergreen - populárna pieseň, ktorá osloví poslucháčov viacerých generácií.

- staršia populárna pieseň, ktorá osloví poslucháča i v súčasnosti

autor	názov
<i>Daniel Hevier</i>	<i>Pieseň pre tvoje uši</i>
<i>Euboš Zeman</i>	<i>V dolinách</i>
<i>Jana Kirschner</i>	<i>Pokoj v duši</i>
<i>Kamil Peteraj</i>	<i>Horehronie</i>

3. Balada - epický žáner ľudovej slovesnosti

- má jednoduchý dej
- dej je smutný, pochmúrny
- končí sa tragicky
- môžu v nich vystupovať nadprirodzené bytosti
- má veľa spoločných znakov s ľudovou rozprávkou
- pôvodne bola určená na spievanie

Ľudová balada – nemá konkrétneho autora

Umelá balada – má konkrétneho autora

Sociálna balada – smrť hrdinu zapríčiňujú zlé sociálne podmienky (bieda, hlad, vojna, choroba...)

Dialogizácia – pretvorenie prozaic. alebo básnic. textu na formu rozhovoru

autor	názov
<i>slovenská ľudová balada</i>	<i>Kačička divoká</i>
<i>slovenská ľudová balada</i>	<i>Išli hudci horou</i>
<i>Ján Botto</i>	<i>Lucijný stolček</i>
<i>P.O. Hviezdoslav</i>	<i>Zuzanka Hraškovie</i>
<i>Ľudmila Podjavorinská</i>	<i>Čakanka</i>

Združený rým – vzniká, keď sa rýmujú vždy dva po sebe nasledujúce verše.

Slabičné verše – vznikajú vtedy, keď každý verš v strofe má rovnaký počet slabík.

III. Rozprávanie vo veršoch i v próze

1. Bájka - veršovaná alebo neveršovaná malá epická žánrová forma.

- vystupujú v nej zvieratá alebo rastliny, ktoré myslia a konajú ako ľudia.
- vyplýva z nej mravné ponaučenie (je na konci bájkky alebo z nej vyplynie)

inotaj – alegória – nepriame, utajené, obrazné vyjadrenie autorovho názoru

satira – ostrý, uštipačný výsmech (útočný výsmech)

autor	názov
<i>Ezop</i>	<i>O vtákoch, zvieratách a netopierovi</i> <i>O vrane a krčahu s vodou</i> <i>O nenásytnej líške</i>

<i>Jonáš Záborský</i>	<i>Tulipán a fialka Netopieri</i>
<i>Daniel Naborowski</i>	<i>Líška a lasica</i>
<i>Ivan Andrejevič Krylov</i>	<i>Vrana a líška</i>
<i>Peter Petiška</i>	<i>Havran a líška</i>

2. Báj – mýtus

- najstaršia podoba ľudovej prózy
- tradovali sa z pokolenia na pokolenie
- nemá konkrétneho autora, je to kolektívny výtvor
- odkazuje nás na pradávnu minulosť, v ktorej sa zrodilo základné usporiadanie sveta.
- hovorí sa v nich o vzniku sveta, vesmíru, človeka...
- vystupujú v nich bohovia s nadprirodzenou silou
- **súboru báji** hovoríme **bájoslovie / mytológia**

Vnútornú kompozíciu literárneho diela tvorí úvod, zápleтка, vrchol, obrat a rozuzlenie.

autor	názov
<i>čínska báj</i>	<i>Kozmické vajce</i>
<i>indiánska báj</i>	<i>Deti boha Slnka</i>
<i>egyptská báj</i>	<i>Zrodenie sveta</i>
<i>grécka báj</i>	<i>Daidalos a Ikaros</i>
<i>slovenská báj</i>	<i>Tatranská Kikimora</i>
<i>Zdenka Laciková</i>	<i>Zakliata Kráľova hoľa</i>
<i>Anton Marec</i>	<i>Tatranské plesá</i>
<i>Jozef Cíger Hronský</i>	<i>Prečo je Váh divá rieka</i>

3. Zo života detí

On-rozprávanie – rozprávanie v 3. osobe

Ja-rozprávanie – je také podanie príbehu, v ktorom je rozprávač postavou príbehu, teda rozpráva vlastný príbeh. Je to rozprávanie v 1. osobe.

V príbehoch rozoznávame **pásmo rozprávača a pásmo postáv**

Rozprávač zobrazuje udalosti, konanie a prežívanie postáv

Archaizmy – slová, ktoré sa v súčasnosti v našom jazyku nepoužívajú, máme pre ne iné pomenovania

Historizmy - slová, ktoré dnes už nepoužívame, lebo stratili svoje opodstatnenie(zanikli veci, ktoré pomenovali)

Slang - je v ňoch charakteristická deformácia slov (študentský slang – zemák, deják)

Slangové slová vznikajú rôznymi postupmi jako skracovanie slov, používanie osobných prípon apod.

Poviedka – je žáner umeleckej literatúry, ktorý má jednoduchý dej, odohráva sa v kratšom časovom úseku a vystupuje v nej málo postáv. (Oči plné oblohy)

autor	názov
<i>Mark Twain</i>	<i>Princ a bedár</i>
<i>Martin Rázus</i>	<i>Maroško</i>
<i>Jaroslav Rezník</i>	<i>Oči plné oblohy</i>
<i>Katarína Gillerová</i>	<i>Môj mladší brat a ja</i>
<i>Marta Hlušiková</i>	<i>Bojujeme u riaditeľ'a</i>

4. Dobrodružná literatúra

Znaky:

- dej založený na stupňovaní napätia
- nezvyčajnosť príbehu
- výnimočnosť hrdinu
- nevšedné prostredie
- fantastika v dobrodružnej literatúre je prostriedkom na kritické zobrazenie skutočnosti

autor	názov
<i>Rudo Moric</i>	<i>Prefikané vrany</i>
<i>James Oliver Curwood</i>	<i>Kočovníci severu</i>
<i>Dick King-Smith</i>	<i>Ja a moja príšera</i>

5. Detektívna literatúra

Detektívka – druh literatúry, ktorý sa vyznačuje **dejovosťou a jednoduchou kompozíciou** založenou na **zločine** a pátraní po **páchateľovi**.

Základom je **motív** záhady a víťazstva dobra nad zlom, hlavnou postavou je **detektív**, ktorý sa snaží vyriešiť prípad, odhaliť zločinca a odovzdať ho do rúk polície a súdu

autor	názov
<i>Jela Mlčochová</i>	<i>Adrianin prvý prípad</i>
<i>Erich Kästner</i>	<i>Emil a detektívi</i>
<i>Robert Arthur</i>	<i>Peter a Bob v nebezpečenstve</i>

6. Dramatické umenie

Rozhlasová hra – jej text je založený na dialógu

- je literárno-dramatický žáner
- je audiálne umenie (zvukové)
- môže byť napísaná na motívy rozprávky, báje, iného prozaického diela.
- Využíva zvukové efekty – kvílenie vetra, zvuk mora, buchot kónských kopýt...

autor	názov
<i>rozhlasová dramatisácia</i>	<i>Princezná so zlatou hviezdou na čele</i>

Vypracovala: Mgr. Tunde Halajová, CZŠ R. Zaymusa Žilina